

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Philippi Clüveri[i] Germaniæ Antiquæ Libri tres

Clüver, Philipp

Lugduni Batavorum, 1631

Cap XX. De Tungris: qui antea quinque nominibus discreti, Eburones, Condrusi, Segni, Cæræsi, & Pæmani, uno vocabulo in commune dicebantur Germani. ubi prima hujus vocabuli ostenditur origo.

urn:nbn:de:hbz:466:1-44541

De TUNGRIS: qui antea quinque nominibus discreti, Eburones, Condrusi, Segni, Cærafi, & Pæmani, uno vocabulo in commune dicebantur GERMANI. ubi prima hujus vocabuli ostenditur origo.

VT Gugernorum, ac Sunicorum, sic TUNGRORUM quoque nomen antiquissimi auctorum, quorum monumenta ad nostram pervenerunt ætatem, primique rulerunt Plinius atque Tacitus. apud Cæsarem, qui primus Romanorum crebris universam Galliam Comatam perdomuit bellis, commentariisque copiosissimis 10 vulgavit, id nusquam extat: scilicet, quia nullum adhuc ejus ævo fuit. nam quod multi viri docti ex Tacito conjecerint, existisse id jam tunc quidem; sed ob hanc vel illam causam, quarum multas diversasque allegant, latitasse; id quàm falsum sit, mox ex Taciti Cæsarisque monumentorum collatione liquebit. Apud Tacitum sanè locus est hac de re, in libro de Germaniâ, verbis adeo perplexis, ac duris intellectu, quique multa perdocta ac præclara ingenia tam variè miserèque hæctenus torfit; uti propemodùm verum vaticinium cecinisse visus sit Justus Lipsius; *Fluctuare hic interpretes, & fluctuatuos æternum.* quæ magni viri vox, ut magno cum judicio fusa videbatur, tenue ingenium meum deterrebat, ne quid ego eadem in re temerè ampliùs tentarem vel experirer; ni magnus ille dictator Julius opem auxiliumque ad perficienda conata pollicitus foret.

Primum igitur omnium notandum est, diversas esse dicti loci in diversis exemplaribus antiquis lectiones. quarum vulgata sic habet: *Celebrant carminibus antiquis (quod unum apud illos memoria & annalium genus est) TUITONEM deum terræ editum, & filium MANNUM, originem gentis, conditoresque. Manno tris filios assignant; è quorum nominibus, proximi oceano Ingævones, medii Herminones, ceteri Istævones vocentur. Quidam autem, licentiâ vetustatis, plures deo ortos, pluresque gentis appellationes, Marsos, Gambriuos, Sævicos, Vandalius, affirmant: eaque vera & antiqua nomina. Ceterùm GERMANIÆ vocabulum recens, & nuper additum: quoniam, qui primi Rhenum transgressi Gallos expulerint, nunc Tungri, nunc Germani vocati sint. ita nationis nomen, non gentis, evaluisse paulatim, ut omnes primum à victore ob metum, mox à se ipsis invento nomine Germani vocarentur.* At in Bambergensi exemplari, ma- 30 n scripto, ut refert Lipsius; item in Bononiensi, typis anno MDCCCXXXII edito, ut testatur Pichenas; priora quidem verba cum istis conveniunt: posteriora verò sic variant: *Ceterùm Germania vocabulum recens, & nuper additum: quoniam, qui primi Rhenum transgressi, Gallos expulerint, ac nunc Tungri, tunc Germani vocati sint. ita nationis nomen, non gentis, evaluisse paulatim, ut omnes primum à victore ob metum, mox à se ipsis invento nomine vocarentur.* Nescio sanè, quo fato hic maximè omnium totius libri de Germaniâ locus tam fœdè, tamque variè vitatus sit. quidpe quem *Tuitonem* fuisse deum satis adfertum supra habeo, cum quoque omnia hæctenus exemplaria constantissimâ scripturâ habuerunt *Tuitonem*. Sed posteriorem lectionem, ut paulo emendatiorem, & in veritatem propensio-rem, cupidus unâ eum doctissimo Lipsio amplectens, primo loco examinare, corrigere, interpretari, ac 40 firmare conabor. postea illam ex hac paucis refellam.

Plerique interpretum auctorem reprehendunt de vocabulo *nuper*: quasi id parum ex fide: in quibus Lipsium quoque deprehendi miror. sic iste: *Quod ait, nuper; non hercules ita nuper: quippe cum ab ævo I. Cæsaris; quo constat Germanos Galliam irrupisse.* Imò longè ante Cæsarem, mi Lipsi, inclytum Musarum decus. quidpe hujus tempestate jam plerique Belgarum à Germanis erant orti; antiquitus Rhenum, non nuper, traducti: ut apud ipsum, belli Gallici comment. 11, testantur Rhemi Belgæ: quosque Cæsar passim in commentariis suis nunc Gallos, nunc Germanos vocitat. Tacitus autem haud facillè poterat ignorare, jam Cæsaris ævo existisse nomen Germanorum; quando illius commentarios se legisse haud obscurè innuit eodem volumine, his verbis: *Validiores olim Gallorum res fuisse, 50 summus auctorum divus Iulius tradit.* Verùm Tacitus non ratione sui sæculi, neque Cæsaris ævi, *nuper additum vocabulum Germaniæ* intellexit; sed ratione antiquorum nominum, quibus Germanos antea, inter se discretos, ait adpellatos *Marsos, Gambriuos, Sævicos, Vandalius*. His igitur nominibus priscis nuperrimè, novissimè, proximè, sive postremò *additum* (valeat jam illud Lipsii, Colerique, *auditum*) *vocabulum Germaniæ*. Pichenas ad eundem hunc locum commentans; *Ego, inquit, rectè scripsisse Tacitum puto; nec de suo ævo loqui: sed totum sermonem referre ad veteres illos scriptores, qui carminibus antiquis olim annales composuerant, atque inter cetera tradiderant, Germaniæ vocabulum recens eo tempore fuisse.* Rectè equi-

equidem Pichenas de distinctione verborum auctoris sensit. bis tamen heic satis evidenter ab eodem erratum. primò enim Tacitus non veteres aliquos heic intellexit scriptores, sive Græcos sive Romanos, qui carminibus olim annaleis componebant: sed ipsos Germanos: de quibus eodem libro infra; *Literarum*, inquit, *secreta viri pariter ac femina ignorant*. ideòque apud illos hoc unum memoria & annalium genus, carminibus, à majoribus conditis, antiquitatem celebrare. secundò à Pichenà erratum est, quòd carmina heic intellexit pœma aliquod, literis conscriptum: quum nihil aliud fuerint, quàm quas Græci dixere *ᾠδαί*, à verbo *ᾠδᾶν*, id est, *canto*; ut suprâ pluribus expositum est. Carmina igitur illa de Tuitone, Manno, & hujus tribus filiis, ad ipsos Germanos auctor retulit: sequentem autem sermonem omnem de Romanis, sive Livio ac Plinio, qui res Germanicas scripto prodiderunt, sive de aliis quibusdam intellexit scriptoribus. proinde etiam malè vulgò distinctum arguo. quidpe quum verbum *adfirmant* ad omnem reliquam orationem pertineat: quod dilucidissimè perspicitur ex his vocibus, *expulerint, vocati sint, & evaluisse*: malè periodus finitur ad voces, *antiqua nomina*. Sic igitur ego distingvo: *Quidam autem, licentiâ vetustatis, plures deo ortos, pluresque gentis adpellationes, Marfos, Cambrivios, Svervos, Vandalos adfirmant: eaque vera, & antiqua nomina. ceterum Germaniæ vocabulum recens, & nuper additum: scilicet adfirmant illi quidam; & quæ sequuntur*. Sic paullo post auctor eodem libro: *Ceterum & Vlixem quidam opinantur, longo illo & fabuloso errore in hunc oceanum delatum, adisse Germania terras, Asfiburgiumque, quod in ripâ Rheni situm hodièque incolitur, ab illo constitutum, nominatumque Ἀσπιβούριον. aram quin etiam Vlixis consecratam, adjecto Laërtae patris nomine, eodem loco olim repertam*: scilicet opinantur illi, aut adfirmant, non Germani, sed Romanorum scriptorum quidam. Sed ad reliqua. *Quoniam*, inquit auctor, *qui primi Rhenum transgressi Gallos expulerint, ac nunc Tungri, tunc Germani vocati sint*. Primùm ego particulam *ac*, quæ in vulgatis exemplaribus abest, hoc loco expungo, ut inutilem, & supervacaneam. reliquorum verborum sententia (ut ego cum Lipsio interpreto) hæc est: *li, qui primi Rhenum transgressi Gallos expulerunt, Taciti quidem ævo TUNGRI vocabantur: initio autem, quum primùm Rhenum transissent, GERMANI fuerunt dicti*. Huic rei amplissimum perhibet testimonium luculentus in primis auctor Julius Cæsar: qui etiam singulorum populorum, qui primi transierunt, nomina refert dicto comment. 11: *Condrusos*, inquit, *Eburones, Carasos, Pemanos, qui uno nomine Germani adpellantur, arbitrari ad XI milia*. quibus addit *Segnos*, comment. VI: *Segni, Condrusique, ex gente ac numero Germanorum, qui sunt inter Eburones, Treverosque*. En, quid hoc? *non nomine Germani adpellantur*: item; *ex gente, & numero Germanorum*: An non & Treveri, & Nervii, & Atuatici, & Menapii, & Batavi, erant Germani; Rhenum antiquitus transgressi? Omnino. Cur igitur illi potiùs uno nomine Germani, quàm peculiari proprioque vocabulo, adpellarentur, quàm reliqui isti omnes? Certè haud levis fuit causa, cur id fieret. quam haud facilè expediveris, nisi Tacito adjutore atque ductore: qui Cæsaris verba gnaviter explicans, ab ipso vicissim probè explicatur. Primi scilicet quinque isti populi Rhenum transgressi Gallos finibus expulerunt iis, quos quinq; isti suprâ assignavi. hi ab initio GERMANI, postea verò TUNGRI fuere dicti. cujus rei, præter gravissima duùm auctorum testimonia, vel maximum firmissimumque esse debet argumentum, quòd Tungri ab iis auctoribus, qui Cæsaris tempestatem subsequuti sunt, in eisdem collocantur finibus, quos Cæsaris ævo quinq; illi populi tenuerunt. Nam & Ptolemæus, ut suprâ ostensum, *Atuaticum* facit *Tungrorum*, Scaldem inter & Mosam, caput; & Antoninus *Atuacam* *Tungrorum* opidum: quod *Eburonum* Cæsar memorat *castellum*. & Plinius *Tungrorum* finis longè ultra Mosam, in Segnorum, vel Cæræforum, quos suprâ descripsi, profert agrum. Verba ejus, lib. xxxi, c. 11, hæc sunt: *Tungri, civitas Gallia, fontem habet insignem, plurimè bullis stillantem, ferruginei saporis: quod ipsum non nisi in fine potus intelligitur. purgat hic corpora; tertianas febres discutit, calculorumque vitia. eadem aqua, igne admoto, turbida fit: ad postremum rubescit*. Heic equidem vocem *civitas*, nonnulli interpretes 50 exposuerunt *opidum*: uti hac ratione fontem Plinii interpretarentur eum, qui sub mœnibus opidi *Tungrorum* visitur. verùm illi bis errant: primò, quòd non animadvertunt, Plinii ætate opidum hoc non gentis vocabulo, sed proprio sibi nomine *Atuaticam*, & *Atuacam* adpellatum fuisse: quod nomen Cæsar ante Plinium, & Ptolemæus, Antoninus, auctorque tabulæ itinerariæ, Plinio multo posteriores retulerunt. secundò errant, quia non observarunt, Plinio, & superioris sæculi auctoribus, præsertim Cæsari, minimè usitatum, quævis opida *civitas* vocabulo adpellare: sed integras nationes, ac populos: quâ significatione *Tungrorum* quoque Plinio accipitur *civitas*. qui quoniam à v prædictis populis orti fuere: rectè heic doctissimus atque perspicacissimus quisq; fontem istum interpretantur eum,

qui est ultra Mosam in Leodiacensi agro, ad vicum Sapham. cujus etiam aquam magis respondere Plinii prædicationi, quam illius, qui est ad opidum *Tongerem*, omnes uno ore fatentur & medici, & alii, quotquot experti sunt. Sed Tungrorum fines eodem fuisse situ, quo antè Eburonum, superiori capite, ex ipsius auctoris nostri historiarum IV, demonstravi. Eodem libro disertissimè *Germanos* adpellat, veteri illo, peculiari, ac proprio vocabulo, quos mox postea *Tungros*. De castrorum in insulâ Batavorum excidio, & pugnis inter Civilem Romanosque commissis, inter alia hæc refert: *Signa, vexillaque, & quod militum, in superiorem insulæ partem congregantur, duce Aquilio primipilari, nomen magis exercitus, quam robur, quippe viribus cohortium abductis, Vitellius è proximis Nerviorum, Germanorumque pagis, segnem numerum armis oneraverat. & mox de Civile: Vbi insidia parum cessere, ad vim transgressus, Caninesates, Frisios, Batavos propriis cuneis componit. directæ ex diverso acies, haut procul à flumine Rheno; & obversis in hostem navibus, quas incensis castellis illuc appulerant. nec diu certato, Tungrorum cohors signa ad Civilem transfudit.* Pergo igitur ad cetera. *Ita nationis nomen, non gentis, evaluisse paulatim. Nationis;* id est, v populorum, qui à Gallis in unam nationem computabantur, quia junctim ex patrio solo advenerant, unumque universi nomen sibi commune postea ipsi adsumserunt. *Nationis nomen, non gentis,* id est: nomen illud *Germanorum*, quod paulatim postea evaluit, ab initio non erat gentis universæ, trans Rhenum incolentis; qui sibi ipsis *Т Н Е У Т И С К И* adpellabantur: sed unius *Tungrorum* nationis, ex totâ gente in Galliam transgressæ. *Gentis ac nationis* vocabula in perversum sensum ab interpretibus heic trahi video. Acidalus, licet in eandem sententiam, ut nos, auctoris verba interpretetur; tamen Ciceronis auctoritatem, ex libro I de divinatione, contra se ipsum adlegat. *Quâ in natione,* inquit Cicero de Assyriis, *Chaldæi, non ex artis, sed ex gentis vocabulo nominati.* Hadrianus item Junius, è Festo Pompejo, in nationis vocabulo, censet latius hoc patere, quam *gentis*. quæ opinio parum sana. nam haud minus *gens à gignendo*, quam *natio à nascendo* dicta est: eandemque vim habere utrumque vocabulum, vel sexcentis apud rerum auctores, maximè verò apud Tacitum atque Cæsarem, exemplis patet: ubi promiscuè ea usurpata reperias; ita, uti nunc natio in gente, nunc gens in natione censetur. Uni Ciceroni, quem Acidalus citat, loco omnium credidisse heic suffecerit. is paullo post ea verba, quæ suprâ relata; *Cilicum,* inquit, *& Pisidarum gens, & his finitima Pamphylia, quibus nationibus presuimus ipsi, volatibus avium, cantibusq., ut certissimis signis, declarari res futuras putant.* Ecquid fatis apertè heic satis; liquidò, quas antea adpellavit *genteis*, easdem continuò *nationes* postea vocat? Parem igitur eandemque vim utrumque vocabulum habet. auctor tamen noster generalius heic intellexit vocabulum *gentis*; quam *nationis*. sic eodem libro postea: *Nunc de Suevis dicendum est, quorum non una, ut Cætorum, Tenctærorumve, gens: majorem enim Germania partem obtinent, propriis adhuc nationibus nominibusque discreti; quamquam in commune Suevi vocentur. Insigne gentis, obliquare crinem, nodoque substringere.* Sequitur illic deinde: *Vt omnes primùm à victore ob metum, mox à se ipsis invento nomine vocarentur.* Heic tandem crux interpretum inclusa hæret. nam quæ isthæc est *Φεγάς*: Qui Gallos expulerunt, à victore, ob metum, hoc vel illo nomine vocati sunt. Quid? an non, qui Gallos expulerant, iidem erant victores? quomodò igitur victores metuerunt? aut quem? Non intelligo. Jam verò quid hoc? primùm à victore, mox à se ipsis vocati sunt. An non illi ipsi erant iidem, qui antè victores? Quæ igitur hæc & temporum & hominum distinctio? Sanè improba, ac malè sana. Hadr. Junius in Bataviâ horum verborum asperitatem sic explanat: *Germanos aliquando transito Rheno, quum in Gallos expeditionem movissent, in aliena ditionis terris amne medio exclusos à suis finibus, victorum voluntati (quippe præpotentibus tunc Tungrorum opibus) concessisse, ut communi nomine conjunctim Tungri dicerentur: postea separatim proprium nomen sibi delegisse, atque usurpasse, ab illis discretum.* Itanc verò: Ergo Tungrorum nomen antè in Galliâ fuit, quam eò Germani transiverunt: ergo item Galli Germanos opibus armisque superarunt: ergo prius Tungrorum nomen auditum, quam Germanorum. quæ cuncta falsa esse, convincit ipse Tacitus, Gallos ab iis, qui Rhenum transgressi, expulsos disertè tradens. At majoris nominis atque auctoritatis virum audiamus, Iustum Lipsium; qui non minùs in errore, si non eodem, satis tamen magno hærare videtur. *Censet,* inquit, *eum hoc dicere: Factum, ut omnes, qui Rhenum accolerent, nomen ab istâ victrice natione invenirent, ob metum scilicet recentem Gallorum: qui quoties de transgressu vel adventu Transrhenanæ nationis audirent, dicebant trepidi, adventare Germanos. at isti propriè Germani, novum nomen invenirent à se ipsis, discriminandi nimirum causâ, ut dicerent se Tungros.* De origine equidem Tungrorum vocabuli, planè ego idem cum Lipsio sentio. at quòd censet, auctorem heic velle, omnes

omneis trans Rhenum colenteis populos nomen ab victrice illâ natione invenisse; in eo vel maximè errare virum, cetera doctissimum, judico. Occasionem hujus erroris binas illi præbuisse voces video, *omnes*, & *victore*: quibus se expedire nequivit. Ad primam quod attinet; si eam solis Transrhenanis, vel Cisrhenanis pariter atque Transrhenanis, rectè se tribuere arbitretur: monstret necesse est, quâ ratione eandem à sequentibus verbis, *mox à se ipsis*, arcere queat; quæ ad solos illos primos Cisrhenanos Germanos pertinent, qui Tungros postea se ipsos adpellarunt. Sin obstinatè secludere velit; doceat, quænam vox in posterioribus desideretur, quâ distinguatur oratio, alioquin cohærens, eisdemque de populis intelligenda. Monstrari nulla quum queat; neque vox *omnes*, à posterioribus verbis separari: omnino de iisdem populis, qui primi scilicet Rhenum transgressi, expulsis antiquis cultoribus, sedem in Galliâ fixerunt, intelligenda cum priora, tum posteriora, censeo; nomenque *Germanorum* non universis Transrhenanis ob metum à Gallis victis inventum; sed unis Tungris, Rhenum jam transgressis victoribusque, impositum, quamquam postmodum Transrhenania quoque eodem vocabulo adpellati fuere; ut mox ostendams. Quamobrem malim ego (si per doctiores liceat) pro à *victore*, legere *victores à victis*: ut tandem totus sensus sic constet: *Vt omnes primùm victores à victis ob metum, mox à se ipsis invento nomine vocarentur*. id est: omnes primùm victores, quum Gallos expulissent, à victis Gallis invento nomine ob metum, quia hos victores metuebant victi, GERMANI sunt dicti, dein verò, à se ipsis invento nomine, TUNGRI. Neque enim aliter exotica illa ac barbarâ loquutio Latinitati satis restitui poterit. Vocem *omnes* si etiamnum ad universam Transrhenanam gentem referendam contendere velis: apertè reclamat Tacitus; omneis istos, qui primi Germani vocati sint, nationem unam ex totâ gente fuisse adfirmans, non universam gentem. Ceterò, quòd Lipsius, pro à *se ipsis*, restituere conatur, à *re ipsâ*; quia Germani dicti à *gerrâ*, id est, à bello, ut infra dicitur: id mehercules Bambergensem scripturam, quam ille probat, minimè tuetur. hac quidpe ratione populi isti, primùm Tungri, dein Germani dicti fuissent: quod à veritate quàm sit remotum, jam antè è Cæsare probavi; ac mox latius demonstrabitur. Gallos pulsos Germanicum vocabulum Germanis indidisse nihil mirum sit; quandoquidem utriusque gentis lingua una eademque fuit, solis dialectis divisa; ut supra, lib. 1, pluribus docui argumentis. Sed hætenus veram genuinamque Taciti mentem ex Bambergensi ac Bononiensi exemplaribus adseruisse sufficiat. nunc altera illa vulgata lectio consideretur. *Quoniam qui primi Rhenum transgressi Gallos expulerint, nunc Tungri, nunc Germani, vocati sint*. Hæc verba si mordicus retinere velis; corrigas sequentia necesse est: legasque, *ita nationis nomina, non gentis, evaluisse paulatim*. nam quum utrumque nomen promiscuè, modò hoc, modò illud usurpatum fuerit: certè sequens oratio de utroque intelligi debet. aut sanè addenda vox aliqua, quæ alterutrum nomen ostendat, quod solum paulatim evaluerit. Unum Germanorum nomen, non Tungrorum, in universam postea gentem Transrhenanam evaluisse, satis in aperto atque confesso est. unum etiam Germanorum nomen prius exstitisse, quàm Tungrorum, vel hinc satis perspicuum sit, quòd Cæsar, qui primus Romanorum has oras cum exercitu adiit, debellavit, & copiosissimis vulgavit populo Romano commentariis, nusquam ne minimam quidem suspicionem de Tungris reliquit: quod haud dubiè facturum erat, si uspiam tunc nomen id tam clarum exstitisset. Liceat jam igitur vulgatam istam lectionem damnare; multoque magis varias interpretum in eam correctiones. Integer locus, à nobis purgatus, sic scribatur: *Celebrant carminibus antiquis (quod unum apud illos memoria & annalium genus est) Tuitionem deum, terrâ editum, & filium Mannum, originem gentis, conditoresque. Manno tris filios assignant: è quorum nominibus, proximi oceano Ingevones, medii Herminones, ceteri Istævones vocentur. Quidam autem, licentiâ vetustatis, plures deo ortos, pluresque gentis adpellationes, Marfos, Gambrivios, Svevos, Vandalios, adfirmant: eaque vera, & antiqua nomina. ceterum GERMANIÆ vocabulum recens, & nuper additum: quoniam, qui primi Rhenum transgressi Gallos expulerint, nunc TUNGRI, nunc GERMANI vocati sint. ita nationis nomen, non gentis, evaluisse paulatim; ut omnes primùm victores à victis ob metum, mox à se ipsis invento nomine vocarentur*. Quinque igitur isti populi Transrhenani, Eburones, Condrusi, Segni, Carasi, atque Pamanii, quum Rhenum transgressi proximos Gallos agris pepulissent; primi adpellati sunt, non sibi, sed Gallis victis, GERMANI. Id nomen postmodò adeò apud universos Gallos paulatim evaluit; uti non modò v illæ nationes eo, tamquam peculiari vocabulo, adpellarentur; sed omnes etiam reliquæ è Transrhenanâ regione in eandem Galliâ transgressæ: in quibus fuere Tribocchi, Nemetes, Vangiones, Treveri, Menapii, Batavi, Caninefates, Taxandri, Aduatici, Nervii, & alii.

à Gallis victis in Galliâ repertum, atque commentum? Huic rei quum tot, tamque evidèntia adstipulentur argumenta, gravissimorumque auctorum testimonia; quid jam amplius obstat, vel impedit, quo minus Strabonem, Græci generis ab Asiâ hominem, errasse credamus, ubi lib. v i i gentem nostram *Germanos* dictam Romanis putavit, Latino vocabulo, quasi fratres Gallorum; quia animorum feritate, corporum magnitudine & flavo crinium colore Gallis fuerint quàm simillimi? Veterum hinc pariter grammaticorum rideantur ejusdem vocabuli originationes; quorum alii à *germinando*, alii ab *immanitate*, alii nescio unde, gentem denominatam somniarunt. Nostro verò sæculo tot, tamque variaz, & tam discrepantes inter se eadem de re, etiam ab doctissimis hominibus proditæ sunt sententiaz, uti singulas enumerare, articulatumque convellere, Hercules etiam fugerit.

Vera tamen ac germana vocabuli etymologia reddetur. Suprà, lib. i, cap. ix, ubi de GALLO-
 RUM vocabulo sermo fuit, pluribus demonstratum est exemplis, plurima Germanicæ lingvæ vocabula, quæ in principio nunc *W* literam habent, antiquitus aliâ dialecto incepisse per *G*. quæ litera apud exterarum nationes, à Germanis ortas, in eisdem vocibus etiam nunc durat. Sic igitur antiquum Germanorum vocabulum fuit *gerre*, quod *bellum* significat. id à Burgundionibus, Francis, Gothis, ac Vandalis, Langobardisque, Italiæ, Galliæ, & Hispaniæ inlatum, eodem sono apud Gallos nunc manet *guerre*, & apud Hispanos *guerra*: apud Italos, *v* litera tamquam *w* Germanorum pronuntiatâ, dicitur *guerra*, quasi *guerra*. Apud ipsos Germanos planè interiit: pro quo habemus *krig*, & *oorloch*. apud Anglos tamen in Britannia, Germanicæ originis gentem, item apud Scotos, manet vox, eadem significatione, *warre*. ex hac & aliâ voce *man*, quæ *virum* notat, haud ineptè componitur vocabulum *warreman*; quod *bellatorem*, seu *militem* indicat. sic enim ex *foot*, id est, *pes*, & *man*, componitur eidem genti *footman*, id est, *cursor*; ex *coache*, quod est *vehiculum*, *coache-man*, id est, *auriga*; ex *water*, id est, *aqua*, *waterman*, id est, *navicularius*; ex *horse*, id est, *equus*, *horseman*, id est, *eques*: & id genus alia innumera. ubi notandum, e illud in fine vocum *coache*, *horse*, *warre*, in pronuntiatione haud exprimi; idque ex antiquissimo lingvæ Celticæ more. quapropter haud absurdè, nec vitiosè eadem vocabula scribuntur, *warman*, *coachman*, *horseman*. Redde jam igitur antiquitati suæ vocabulum *warre*; & adjice vocem *man*: habebis *Gerreman*: elisâ autem otiosâ illâ syllabâ mediâ *re*, GERMAN. quod antiquum illud, atque verum, genuinumque est nomen, quo Galli ac Romani gentem nostram adpellarunt: nihil aliud significans, quàm quod nunc patrio sermone dicitur *eyn kriegesman*, & nonnullis, agrestibus maximè hominibus, *eyn kriger*; id est, *bellator*, sive *miles*. Inventum autem fuit à victis Gallis, gentique Transrhenanæ Rhenum transgressæ inditum, *ob metum*, ut inquit auctor nostri; quia Galli arma dextrasque pugnaceis adventantium expavescentes, Germanos adventare, inque agros suos irruere inter se conclamabant; eodem modo, uti egomet, ad Hungaricam militiam cum commilitonibus per Austriam iter faciens, agrestis, nobis adventantibus, clamitantes audivi; *O fater, oder muter, jaget die hünner und gänse ein; die kriger kommen*: hoc est: *O pater, vel mater, cogite gallinas atque anseres; bellatores veniunt*. In fati fuisse puto, uti gens nil in omni vitâ, nisi arma bellaque spirans, etiam apud externos populos, orbis terrarum dominos, & acerrimos hostes suos, tam nobile, tam præclarum, tamque excelsum nomen adipisceretur: quo gratus ipsa, magisque cupitum, nullum umquam invenire potuisset. Huc adde alterum illud nomen, ex ipsius rerum omnium conditoris vocabulo *THEUT* quam religiosissimè sumtum; quo sibi ipsis omni ævo dicti fuere *THEUTHISCI*; ut suprà, lib. i, cap. ix, ostensum est. Sed de *Germanorum* vocabuli etymologia ista dicta sufficiant. nunc ad *TUNGROKUM* nomen transeo. Id quando primi isti Germani adsumserint, haud facile dictum est. Primam quidem ejus mentionem facit Tacitus, post exitum mox Neronis; quum Galba atque Otho de principatu armis inter se concurrerent. Ultima autem *Eburorum* mentio est apud Strabonem: qui sub Tiberii imperio, xxxiii annis post, quàm Rhætia debellata, ut ipse testis est lib. 14, opus suum geographicum condidit, vel etiam vulgavit: id est, circa consulatum M. Silani & C. Norbani. tot enim consulatus ab his consulibus ad M. Drusum & L. Pisonem, quibus Rhætia, teste Dione lib. 114, perdomita fuit, retro numerantur. inter M. Silani C. Norbani consulatum & excessum Neronis, anni intercedunt circiter 1. quo temporis spatio primorum Germanorum nomen in Tungrorum vocabulum mutatum esse, certum erat; nisi constaret, Strabonem pleraque de his oris à Cæsaris commentariis habuisse. unde suspicandum, hoc etiam Eburorum vocabulum magis inde, quàm è sui temporis usu eum petuisse. quam equidem suspicionem juvat, augetque, quod de Batavis nihil omnino narrat; quum ingentis tamen gloriæ fuerit jam Cæsaris Augusti ævo gens, Romano imperio

non minus utilis, quam nobilis. Quod verò de Sigambriis, in Gallicam ripam juxta Menapios translatis memorat; id magis etiam incuriam ejus, vel incitiam arguit, quum de Chattis, sive Svevis, simul cum Sigambriis Rhenum traductis, nihil prorsus addat. Quapropter credere ego malim, tunc dictos v. populos, nominibus propriis inter se hæcenus discretos, novum sibi invenisse nomen, quum Augustus imperator, novos illos novorum nominum colonos in partem finium suorum traductos, in unum coire corpus ac civitatem, arctiusque habitare juberet. Tunc autem, quia Germanorum vocabulum iis non erat proprium, nec verum; sed à Gallis repertum, ab iisdemque & Romanis usurpatum; jamque id in alias quoque ejusdem gentis Transrhenanæ nationes, adeoque in totam gentem, transierat: novum sibi illud, anteaque inauditum nomen conderunt, quo postea TUN- 10
GRI in universum perpetuò adpellati sunt. Atque hæc equidem dudum animi mei fuerat conjectatio, quum tandem in Procopii locum incidere; qui quamvis perobscurus & erroribus variis involutus, tamen diligentius paullo rimanti fidem ejus rei haud dubiam fecit. Is igitur est, rer. Gothicar. lib. I, hujusmodi: ῥῶθι ἴς τ' ὠκεανὸν πᾶς ἐκβολαὶ πῖσται. λίμναι πέντα ἕξ, ἃ δὴ Γερμανοὶ τὸ παλαιὸν ὠκλυτο, βαρβαρον ἐβίθου, ἃ πολλὰ λόγῳ τὸ κατ' ἐξοχὴν ἄξιον οἱ νῦν φράγσοι καλεῖ. τῶτων ἐχόμενοι Ἀρβόρουχοι ὄκην. οἱ ζῶντες τῆ ἀλλή Γαλλία ἔμειν ἡ Ἰσπανία ῥωμαίων κατήκοι ἐκ παλαιῆ Ἰσπαν. αἱ δ' αὐτὰς, ἐς τὰ πρὸς ἀνατολὰς ἤλιον, Θούργουχοι βαρβαροὶ, δόντ' ἄλλοτε πρῶτον βασιλείας, ἰδρυσαίτο. καὶ αὐτὰν Βουργυνζίονες καὶ πολλὰ ἀπέθεν πρὸς νότον ἀνεμον πτερυμφοὶ ὄκην. Σάαβοι τε ἰσθμὸς Θούργουχοι, καὶ Ἀλαμανοὶ, ἰσχυρὰ ἔθνη. Id est: *Rhenus in oceanum effluit. paludesque his in locis haud pauca. ubi antiquitus Germani, gens barbara, colebant; haud 20
magni ab initio momenti. qui nunc Franci dicuntur. His contermini erant Arborichi: qui cum reliquâ Gallia Hispaniâque jam pridem Romanis parebant. Post hos, in orientem solem versus, Thoringi barbari, Caesaris Augusti primùm permisso, fedes tenuerunt. Ab his haud procul, ad austrum versus, Burgundiones incolebant. Svabi deinde sub Thoringis & Alamani, valida utraque gens. Mira, mehercules, & nationum, & locorum, & temporum commixtio. Quid, quæso, Augusto cum Thoringis: aut quibus in locis? nam trans Albim tunc & multo post coluisse, donec in eas transierunt fedes, quas heic describit, infra, lib. III, ostendetur. Arborichi isti qui fuerint, quos ἐκ παλαιῆ ait sub Romanorum fuisse imperio, nemo hæcenus dispexit. Gallicam aliquam gentem eum intelligere, certum est. Quod ait *Francos* ab initio dictos fuisse *Germanos*, id unde sit sumtum, infra lib. III, cap. xx, patebit. Id sanè falsum, quòd ait 30
haud magni eos ab initio fuisse momenti. nam omnes Germaniæ populi inter Rhenum & Albim colentes primi dicti fuere *Franci*, ut infra, dicto loco, ostendetur. Verùm prædicti illi quinque populi, *Eburones, Condrusi, Segni, Carasi, Pemani*, uno nomine *Germani* dicti, haud perinde magni fuere momenti. Nomen autem eorum clarius evasit, postquam in universam gentem Theutiscam transiit. Iidem primi *Germani* postea ἄλλοτε πρῶτον διδοῖθαι, id est, *Augusti primùm permisso*, vel potius *jussu*, & *adscripti*, eos tenuere sedium sineis, quos supra descripsi sub nomine, non *Thoringorum*, sed TUNGRORUM. Id jam vocabulum quid significet, dicant alii, quibus major est, quam mihi, voluptas, minorque verecundia, vocabulorum enotationes, sine ullâ probabili ratione, vel argumento, divinationibus confectari. mihi nihil de hoc apud antiquos auctores lectum. 40*

Ergo limiteis Tungri, postquam in novum hoc nomen corpusque concesserunt, à meridie, & occasu, parteque septentrionis, retinuerunt eosdem, quos antea sub dictis v. nominibus habuere; quibus à Treveris, Nerviiis, Atuatucis, ac Menapiis separabantur. Quum autem Ubi in partem agrorum inducti forent; terminus inter eos atque Eburones, Condrusosque fuit, qui supra Ubiis ab occasu præscriptus. Postquam verò Sunicis quoque inter Koram & Mosam collocati, limites inter hos & Tungros fuere, quos supra Sunicis ab occasu ac meridie circumduxi.

Caput gentis Tungrorum fuit idem, quod antea Eburonum; nempe ΑΤΥΑΤΥΚΑ; quæ eadem ΑΤΥΑΚΑ Antonino & tabula, & ΑΤΥΑΤΥΚΟΝ Ptolemæo; ut supra in Eburonibus docui. Marcellinus, lib. xv, totius gentis, de more ejus sæculi, adpellat TUNGROS; & 50
auctor libelli provinciarum civitatumque Galliarum, CIVITATEM TUNGRORUM, unde hodièque vulgò dicitur *Tongerem*. Secundam obtinuisse hanc ab Agrippinensi coloniâ in omni Germaniâ inferiori dignitatem, patet ex utroque auctore. Marcellinus: *Secunda, Germania, (prima ab occidentali exordiens cardine) Agrippinâ & Tungris munita, civitatibus amplis, & copiosis*. Libellus provinciarum: *Provincia Germania II: Metropolis civitas Agrippinensium hoc est, Colonia. Civitas Tungrorum.*

De MOSÆ TRAIECTU supra in Sunicis dictum est.

In Notitiâ imperii hæc leguntur verba: *Præfectus Latorum Lagensium; prope Tungros, Germ.*

Germ. sec. Hunc locum, ex situ, ac vocabuli similitudine, conjicio esse nunc opidulum, v millibus pass. versùs occasum à Tungris distans, vulgari vocabulo *Borch Loen*; quasi diceretur Latine LAGA, sive LAGUM CASTRUM.

C A P. XXI.

De ADUATICIS; qui postea fuere BETHASII.

EBuronibus atque Menapiis finitimos fuisse ADUATICOS, supra è Cæsaris commentariis ostensum est. Germanicæ hos adserit origini idem auctor comment. 11, his verbis: *Aduatici, de quibus supra scripsimus, quum omnibus copiis auxilio Nervii venirent, hac pugna nuntiata, ex itinere domum reverterunt. & mox: Ipsi erant ex Cimbris Teutonisque prognati: qui quum iter in provinciam nostram atque Italiam facerent, his impedimentis, quæ secum agere ac portare non poterant, circa flumen Rhenum depositis, custodia ex suis ac presidio vix millia hominum unà reliquerunt. Hi post eorum obitum multos annos à finitimis exagitati, quum aliàs bellum inferrent, aliàs illatum defenderent, consensu omnium pace factâ, hunc sibi domicilio locum delegerant.* Dio lib. xxxix, de Cæsare: *Προχέας ἡ πάντων, ἃ δὲν ἐπὶ μέγαν ἔργον τὰς λοιπὰς Νερβίους χηρέων ἐρε. καὶ τὰ τῶν Ἀτσαίων, πλησιόχωροι τε αὐτοῖς ὄντες, καὶ τὸ ἴδιον, τὸ τε Φρόνημα τὸ τῶν Κίμβρων ἔχοντες, ἀρμησας ἰδίως ἐβουλήθησαν σφίσι.* id est: *Hoc factò, nullam in subigendis ceteris Nervii difficultatem sensit. Interim Aduatici, qui & genere & animis Cimbrici erant, Nervii, finitimi suis, opitulatum profecti sunt.* In Appiani epitomâ de rebus Gallicis, malè hoc, seu ab epitomatore, sive ab ipso auctore, Nervii adscribitur. *Νέρβιοι δὲ αὐτὸν ἐπέψασαν. Nervii autem Cæsarem prosigarunt.* & mox: *Ἡ αὖ ἡ τῶν Κίμβρων καὶ Τετονίων πρόγονοι. Erant autem Cimbrorum Teutonorumque progenies.* Verùm ego credo, & ab Appiano, & ab ejus epitomatore mentionem factam fuisse belli Aduatici.

Nomen eorum variè in Cæsaris exemplaribus perscriptum reperitur. aliàs quidpe sunt ADUATICI, ut supra citati; aliàs ATUATICI, ut apud Dionem. utrumque tamen rectè; variatâ tantùm dialecto; ut supra ad Eburonum *Aduaticam* monitum. è quo vocabulo etiam patet, posse eosdem rectè dici ADUATICOS, & ATUATICOS, penultimâ brevi. & quia eadem *Aduatica*, seu *Atuatica*, etiam *Aduica*, & *Atuica* dicta fuit; gentem quoque rectè dixeris ADU'ICOS, & ATU'ICOS. atque hinc corruptum illud in antiquissimis exemplaribus vocabulum natum puto, comment. 11, *Catuacos*. Eodem commentario Rhemi Belgæ sic apud Cæsarem loquuntur: *Plerisque Belgas esse ortos à Germanis; Rhenumque antiquitè: transductos, propter loci fertilitatem ibi confedisse; Gallosque, qui ea loca incolerent, expulisse. Solosque esse, qui, patrum ejus ævi memoriâ, omni Galliâ vexatâ, Teutonos Cimbroisque intra finis suos ingredi prohibuerint. quâ ex re fieri, uti earum rerum memoriâ magnam sibi auctoritatem, magnosque spiritus in re militari sumerent.* Ex his satis clarè adparet, quanta fuerit vix millium illorum, qui postea *Aduatici* vocati, bellicæ virtutis præstantia: ut qui tam exiguo numero eò armis pugnisque ac victoriis penetrarunt, quò antè à ne tota quidem popularium suorum ingens illa multitudo pervenire potuit. Ab hoc igitur fortitudinis argumento dicti mihi videntur patriâ lingvâ, *thi Abzwacher*, aliâ dialecto, *de Aftwacker*, id est, *Carptores*; quia finitimorum subinde agros armis manibusque carpebant, donec tandem iis, quos mox describam, finibus confederunt. Ab hoc porro suo vocabulo opidum postea, sive castellum, denominasse videntur, exstructum in Eburonibus, quos bello subegerat, *Atuaticam*, seu *Atuicam*: quasi *ther Abzwach*, sive *Aftwack*; id est, *carptio*, sive *imminutio*. Rhenanus, Aduaticos Ciceroni ATUAS dictos, conjicit ex loco vitiatò, qui est epistolæ, ad Atticum lib. xiv, in epistolâ, *Itane verò? hoc meus & tuus Brutus?* Vbi postea hæc verba leguntur: *Redeo ad te. Bassos, Scavas, Frangones; hos tu existimas considerare, se illa habituros, stantibus nobis? in quibus plus virtutis putarunt, quam experti sunt. pacis isti scilicet amatores, & non latrocinii auctores!* Vbi Rhenanus sic legendum cenlet: *Redeo ad Bethasios, Atuas, Vangiones.* At ignoravit ille, Ciceronis ævo nullum etiam fuisse Bethasiorum nomen. ignoravit item, Aduaticos & Bethasios unam eandemque fuisse nationem, diversis vocabulis diversis temporibus adpellatam: ut mox ostendam. Ego equidem facilè ac lubens concedo, malè heic scribi pronomen *te*. hoc quidpe si rectè; expungendum certè foret proximum *hos*. quod tamen haud temerè committendum. Et cur dixerit, se ad Atticum redire; quum cum nullo alio, quàm cum ipso hac epistolâ agat? In quibusdam exemplaribus vulgatis legitur; *Redeo ad theobassos*. ex quâ voce ego legere tentaverim: *Redeo ad tuos Bassos, Scavas, Fangones. hos tu existimas considerare*, intelligique putaverim, non Gallicarum nationum vocabula, sed Romanorum